

Evaluatie en vooruitblik werkwijze jury NGS-Gemalenpluim

1. Definitie gemaal

In de context van de Gemalenpluim is het begrip gemaal nog niet gedefinieerd. Dit is wel nodig om bij de 'intake' de ontvankelijkheid te kunnen bepalen. Hierbij kan simpelweg gerefereerd worden aan hét uitgangspunt van de NGS dat een gemaal alleen een gemaal is als de opvoer- en aandrijfwerken (nog grotendeels) aanwezig zijn. Een leeggehaald gemaal is een lege huls en geen gemaal meer.

Als deze technische installaties (grotendeels) aanwezig zijn maar niet meer operationeel zijn, kan een gemaal wel pluimwaardig zijn.

2. Indeling in categorieën

De categorie Waterschappen wordt verbreed tot Waterschappen en andere institutionele eigenaren (gemeenten, provincies, Rijkswaterstaat....).

De categorie Stichtingen wordt verbreed tot Stichtingen, verenigingen en particuliere eigenaren.

Hiermee zijn alle denkbare soorten eigenaren gedekt.

3. Wat is gereed?

Sommige gemalen die gefaseerd zijn aangepakt, zijn meerdere malen aangemeld. Enkele gemalen hebben daardoor twee keer een pluim gekregen. Dat moet in de toekomst worden voorkomen.

Feit is echter dat gemalen van institutionele eigenaren in de regel als één project uit eigen budget worden uitgevoerd en gemalen van stichtingen ca doorgaans gefaseerd in de tijd vanwege financieringsbeperkingen (afhankelijkheid van externe subsidies, sponsoring etc.). Daarom het volgende voorstel:

- . Gemalen in de categorie Waterschappen ca kunnen alleen worden ingebracht als deze volledig (in- en extern) zijn afgerond, tenzij aangetoonde bijzondere omstandigheden tot fasering nopen.
- . Gemalen in de categorie Stichtingen ca: de eigenaren moeten zelf gemotiveerd besluiten in welke fase van een project een gemaal wordt ingediend, wat maar één keer mogelijk is. In een stappenplan zou de totaalambitie moeten worden verwoord en worden aangegeven wat de omvang/betekenis van de ingediende stap duidelijk wordt én waarom nu? Vooroverleg met de jury is daarbij voor beide partijen aanbevelenswaardig.

4. Periode van uitvoering

Ingediende projecten moeten zijn opgeleverd binnen een periode van twee jaren, tot 15 juni, de deadline voor indiening dan wel 1 augustus, de deadline voor gevraagde aanvullende informatie.

5. Eén prijs, één naam

Door de in punt 3 genoemde definiëring van 'wat is gereed', vervalt de noodzaak voor in het verleden toegekende 'pseudo-pluimen' zoals een Aanmoedigings- of Stimuleringspluim of Eervolle Vermelding. De jury kan in het juryrapport wel een Eervolle Vermelding toekennen, maar zonder Gemalenpluim, voor bijzondere situaties die buiten het waarderingsstelsel vallen (zie 6).

6. Waarderingsstelsel

Tot nu toe werd niet gewerkt met formeel vastgestelde en geopenbaarde waarderingscriteria met bijbehorende punttoekenning als een zo objectief mogelijk beoordelingsinstrument, zoals inmiddels vele jaren gehanteerd wordt door de Stichting Historische Sluizen en Stuwen (HSSN).

In 'Gemalen...het behouden waard' (NGS) is wel een op gemalen toegespitst waarderingsstelsel opgezet. Kern daarvan is dat gemalen steeds moeten worden beoordeeld op 5 kenmerken:

1. Opvoerwerktuig
2. Aandrijfwerktuig
3. Ensemble met andere waterstaatkundige elementen
4. Situering
5. Gebouw.

Deze volgorde is niet willekeurig. In de gangbare waarderingsstelsels staat het gebouw op de eerste plaats en daarna het interieur en de omgeving.

Voor gemalen geldt een omgekeerde werkelijkheid: 'het gemaal zijn de installaties, het gebouw is slechts de regenjas'. Hierop moet dan een weging worden toegepast.

Mede op grond van eerdere NGS-publicaties is het volgende waarderingsstelsel geformuleerd:

Criteria wegingspercentages:

1. Kwaliteit herstel vernieuwen, vanuit bemalings-technisch perspectief	30
2. Kwaliteit restauratie gebouwen en bouwwerken, vanuit historisch-architectonisch perspectief	30
3. Kwaliteit project vanuit ruimtelijk/landschappelijk perspectief	15
4. Kwaliteit project vanuit maatschappelijk perspectief	15
5. Rol van onderzoek bij ontwerpproces en restauratie	10

De jury kent per criterium 1-10 punten toe; daarop worden de wegingen toegepast voor de procedure. Aan een gemaal moeten minimaal 75 punten zijn toegekend om in aanmerking te komen voor de Gemalenpluim.

De term restauratie moet breed worden geïnterpreteerd: van zorgvuldige, reguliere instandhouding, grootschalig onderhoud tot ingrijpende restauratie en veranderingen.

Duurzaamheid/energiebesparing etc. zijn aspecten die steeds meer aandacht krijgen bij het instandhouden van gebouwen. In dit waarderingsstelsel maken deze aspecten deel uit van het maatschappelijk perspectief (criterium 4)

7. Monument of niet

Monumenten zijn monumenten vanwege hun intrinsieke kwaliteiten. Of deze al dan niet de status van beschermd monument hebben gekregen (gemeente, provincie, rijk) is niet van invloed op de wijze waarop de jury een object beoordeeld.

8. Aantal aanmeldingen per categorie

De jury beoordeelt elke aanmelding op zichzelf en niet vergelijkend, volgens het nieuwe waarderingstelsel (zie 6). Dit staat los van het aantal aanmeldingen per categorie: ook één aanmelding wordt aldus beoordeeld. Omgekeerd kan bij een groot aantal aanmeldingen toch geen pluim worden toegekend als deze onvoldoende aan de criteria voldoen.

9. Jaarlijks of tweejaarlijks?

Tot op heden werd de Gemalenpluim jaarlijks toegekend, al dan niet aan beide categorieën. Of dit gewijzigd zou moeten worden in tweejaarlijks is een vraag die de jury bij de evaluatie Gemalenpluim 2026 zal beantwoorden, mede afhankelijk van het aantal aanmeldingen en of de dalende trend van het aantal aanmeldingen in de achterliggende jaren ook dan weer doortrekt.

Een jaarlijkse toekenning verdient naar het oordeel van de jury overigens in beginsel de voorkeur omwille van herkenbaarheid en continuïteit.

10. Samenstelling jury

De jury bestaat uit minimaal 3 en maximaal 5 personen, waarvan er tenminste één bestuurslid en twee adviseurs van de NGS zijn. Daarnaast kunnen andere leden uit de kring van NGS-Deelnemers worden aangezocht. De juryleden worden benoemd door het bestuur.

11. Werkwijze jury

Bij de intake toetst de jury de aanmelding op achtereenvolgens:

- Naam, adres, postcode gemaal;
- Naam, adres en postcode contactpersoon/contactgegevens van de aanmeldende eigenaar;
- In welke periode is project uitgevoerd en opgeleverd:
 - Wanneer start werkzaamheden (incl. voorbereidende onderzoeken en start uitvoering)
 - Wanneer oplevering (dient te liggen in de periode na sluitingsdatum van de laatste pluimaanmelding);
- Overzicht en/of verslag van uitgevoerde werkzaamheden inzake:
 - Installaties
 - Gebouw (bouw en herstel)
 - Omgeving;
- Overzicht van bij de voorbereiding en uitvoering betrokkenen;
- Nadere documentatie over de restauratie (cultuurhistorische, bouwkundige - en technische documentatie als basis voor de project ontwikkeling, foto's van voor- en na de project uitvoering);

- Verslag van een positief advies van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) (indien nodig) dan wel een kopie van de verleende Omgevingsvergunning;
- De jury vraagt eventueel ontbrekende informatie op en die moet vóór 1 augustus zijn aangeleverd.
Indien ook na herhaald verzoek de gevraagde informatie niet of onvoldoende is gebleven, kan de jury besluiten om de aanvraag niet in behandeling te nemen;
- De jury bezoekt -in beginsel voltallig- alle objecten waarvoor een aanvraag is ingediend, tenzij een jurylid door overmacht verhinderd is.
De jury kan het bestuur zo nodig verzoeken tot aanwijzing van een tijdelijk jurylid in geval van uitval van een jurylid tijdens de jureringsperiode;
- Een jurylid dat evident betrokken is geweest bij een ingediende aanvraag of bij de planvorming en/of de uitvoering, wraakt zichzelf voor het betreffende gemaal als beoordelend jurylid.

12. Jaarlijkse evaluatie

Binnen drie maanden na de uitreiking van de Gemalenpluim(en), doorgaans op de eerste vrijdag in november tijdens de Deelnemersvergadering van de NGS, komt de jury voltallig bijeen om het jureringsproces te evalueren en eventuele voorstellen tot aanpassing te formuleren van procedure of criteria, ter vaststelling door het bestuur van de NGS.

13. Juryrapport

In het juryrapport, dat formeel door het bestuur van de NGS wordt vastgesteld, worden naast de procedure, criteria, samenstelling commissie en andere vaste elementen alle bezochte gemalen in neutrale termen beschreven.

Alleen de gemalen waaraan een Gemalenpluim is toegekend, worden uitgebreider omschreven en beoordeeld conform het waarderingstelsel.

Voor de overige gemalen geldt dat de beoordeling alleen aan de indiener schriftelijk kenbaar wordt gemaakt en dus buiten de openbare publiciteit blijft. Dit om te voorkomen dat eigenaren vanwege mogelijk negatieve publiciteit gaan afzien van het indienen van aanvragen van restauratieprojecten van gemalen.

14. Proefdraaien 2026

Tegelijkertijd met de uitnodiging tot het indienen van aanvragen voor de Gemalenpluim 2026 wordt de in deze notitie voorgestane aanpak met het voorgestelde waarderingstelsel gepubliceerd. Tijdens het jurytraject wordt deze in de praktijk getoetst. Na evaluatie wordt de nieuwe aanpak door het bestuur van de NGS definitief vastgesteld en gepubliceerd bij de start van de procedure voor de Gemalenpluim 2027.

15. Samenstelling jury

De samenstelling van de jury na 2026 is onderwerp van de evaluatie Gemalenpluim 2026.